

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών

ΙΙ29 Θεωρία της Ιστορίας

Ενότητα 7- Πρόσθετο Υλικό: Πολυπλοκότητα

Αντώνης Λιάκος

Φιλοσοφική Σχολή

Τμήμα Ιστορίας - Αρχαιολογίας

Εισαγωγή 1

- Η γοητεία της δουλειάς του ιστορικού είναι ότι έχει να αντιμετωπίσει πολύπλοκα φαινόμενα.
- Τα συμβάντα δεν πέφτουν όπως οι μετεωρίτες πάνω στη γη.
- Ο Θουκυδίδης χρησιμοποιεί τη μεταφορά της ασθένειας από την Ιπποκρατική μέθοδο.
- Η ασθένεια εμφανίζεται με «σημάδια». Άρα, ο ιστορικός πρέπει να ξέρει να τα «διαβάσει». Τα σημεία και τα σημαινόμενα.
- Πρόβλημα: Τί αντιστοιχεί σε τί;

Εισαγωγή 2

- Για να καταλάβουμε μια σύνθετη κατάσταση πρέπει να κάνουμε μια απλή ιστορία. Όπως για να καταλάβουμε μια σύνθετη μηχανή κάνουμε ένα μοντέλο. Το μοντέλο μας λέει πως λειτουργεί η μηχανή.
- Για να αντιστοιχεί, όμως, μια ιστορία σε αυτό που μελετάμε πρέπει να έχει μερικά βασικά χαρακτηριστικά. Τα χαρακτηριστικά αυτά αφορούν το χρόνο, το χώρο και την αιτιότητα.

Χρόνος

- Ο χρόνος αφορά την τοποθέτηση ενός συμβάντος στη χρονική ακολουθία. Τα συμβάντα είναι διάρκειες. Πότε άρχισε, πότε κρίθηκαν τα πράγματα, πότε τελείωσε;
- Η τοποθέτηση ενός συμβάντος στη χρονική ακολουθία σημαίνει επίσης τη σχέση ανάμεσα στη συγκυρία και στις δομές.
- Οι εποχές επιβάλλουν τους περιορισμούς τους. Τα φαινόμενα έχουν τη σφραγίδα των εποχών.

Χώρος

- Πού τοποθετείται ένα γεγονός;
- Ποιά είναι τα χαρακτηριστικά του τόπου;
- Τα χαρακτηριστικά κάθε τόπου αλλάζουν ανάλογα με τις εποχές.
- Η έννοια του τόπου αλλάζει από εποχή σε εποχή.
- Γεωφυσικός χώρος, χώρος πολιτικά συγκροτημένος, από-εδαφοποιημένος χώρος (παγκοσμιοποίηση).

Αιτιότητα

- Η ιστορία δεν είναι φωτογραφική απεικόνιση, ούτε απλή συλλογή και περιγραφή γεγονότων αλλά ανίχνευση της αιτιώδους συνάφειας, της αιτιακής σύνδεσης, παρακολούθηση των μεταλλαγών της κοινωνίας, τοποθέτηση του ιστορικού πεδίου που μας απασχολεί στο κοινωνικό γίνεσθαι. Σ' αυτό διαφέρει ο επαγγελματίας ιστορικός από το συλλέκτη και τον ερασιτέχνη. Ο ιστορικός δεν ενδιαφέρεται μόνο για το τί έγινε, αλλά και για το πώς και το γιατί έγινε. Ποιές συνέπειες είχε.

Αιτιότητα και χρονικότητα

- Το χρονικώς πρότερον δεν συμπίπτει πάντα με την αιτία. Μπορεί αμφότερα να είναι συνέπειες μιας ευρύτερης τάσης που απλώς συνέβησαν διαδοχικά, ή η χρονική σύμπτωσή τους να είναι τυχαία. Η σύνδεση αιτίας και αποτελέσματος είναι από τα σημαντικότερα προβλήματα.
- Η σειρά Αιτίες-Αποτελέσματα δεν μοιάζει με αλυσίδα, αλλά με ένα πολύπλοκο σύστημα πολλαπλών συνδέσεων. Γι' αυτό μιλάμε για αιτιακή συνάφεια.

Πού διαφέρει η αιτιότητα στις φυσικές και στις κοινωνικές επιστήμες;

- Και στις δυο υπάρχει πολυπλοκότητα και αλληλεξάρτηση. Και στις δυο υπάρχουν αστάθμητοι παράγοντες. Και στις δυο ο παρατηρητής, ως ένα βαθμό, προσδιορίζει την αντίληψη της αιτιότητας.
- Στις κοινωνικές επιστήμες ο αστάθμητος παράγοντας είναι η συμπεριφορά των ανθρώπινων ομάδων.

Η ορθολογική επιλογή

- Έχουν κάθε φορά οι άνθρωποι επίγνωση των όρων της δράσης τους; Σκέφτονται και αποφασίζουν ορθολογικά; Η κοινωνία λειτουργεί ως ορθολογικό σύστημα;
- Μερική γνώση των συνθηκών. Το ιδιαίτερο συμφέρον, το συναίσθημα, οι φόβοι, οι εξαρτήσεις.
- Τα κίνητρα (ατομικά και συλλογικά) και οι αιτίες.

Η ορθολογική επιλογή

- Οι αιτίες δρούν καταναγκαστικά, ακόμη και χωρίς την επίγνωσή τους από τα δρώντα άτομα ή συλλογικότητες.
- Η ετερογονία σκοπών και αποτελεσμάτων. Δηλ. άλλους σκοπούς επιδιώκουν οι άνθρωποι και σε άλλα αποτελέσματα (απρόβλεπτα για τους ίδιους) καταλήγει η δράση τους. Αυτή είναι μια βασική αρχή της ιστορίας.

Αιτιότητα και αποδείξεις 1

- Λογικοί συλλογισμοί.
- Στατιστικές αποδείξεις.
- Πειραματικές αποδείξεις.
- Η θεωρία του χάους.
- Μία αιτία ή πολλαπλές αιτίες;
- Ιεράρχηση και διαβάθμιση των αιτιών.
- Επαρκείς και αναγκαίες προϋποθέσεις.

Αιτιότητα και αποδείξεις 2

- Ντετερμινισμός: ο απόλυτος επικαθορισμός των γεγονότων από τις αιτίες τους. Κριτική. Στην κοινωνία το αιτιακό σύμπλεγμα απείρως πολυπλοκότερο.
- Η διαφορά με τις φυσικές επιστήμες. Αν η εξάρτηση των αποτελεσμάτων από τις αιτίες τους ήταν απόλυτες θα μπορούσαμε να προβλέψουμε το μέλλον.
- Οι αιτιώδεις σχέσεις και η αυτονομία της ανθρώπινης δράσης. Πού χαράζονται τα όρια; Η ιστορία εξηγείται, αλλά δεν εξηγείται πλήρως.
- Σκεφτόμαστε με πιθανότητες και όχι με βεβαιότητες. (Το πιθανότερο είναι ότι συνέβησαν αυτά εξαιτίας εκείνων των συνθηκών...).

Η δυναμική των γεγονότων

- Τα όρια της αιτιακότητας. Μια ή περισσότερες αιτίες μπορούν να εξηγούν ένα απότοκο γεγονός, δεν το εξηγούν όμως πλήρως, γιατί το ίδιο το γεγονός από τη στιγμή που αρχίζει να υπάρχει δημιουργεί μια δυναμική που υπερβαίνει τις αρχικές αιτίες και γίνεται η ίδια αιτία της εξέλιξής των επόμενων φάσεών του. (Πόλεμος, επανάσταση, εκβιομηχάνιση κλπ.).

Συγκρίσεις

- Οι συγκρίσεις απαραίτητος όρος για την ιστορική εργασία.
- Σύγκριση με κοινούς παρονομαστές και συνάφειες.
- Τοπική συνάφεια (Ελλάδα σε σχέση με Βαλκάνια ή Μεσόγειο) σε χρονική συνάφεια (Μετα-Ναπολεόντεια εποχή, εποχή Β΄ Π.Π., κλπ.) ή στη θεματολογική συνάφεια (λ.χ. διαδικασίες κρατικής συγκρότησης στην εποχή του εθνικού κράτους). Χρειάζεται, όμως, πάντα πειστική δικαιολόγηση της επιλογής κοινού παρονομαστή.
- Η θεωρία, η ιστορική θεωρία και τα θεωρητικά κείμενα προσφέρουν τη συγκριτική εποπτεία. Η θεωρία μια μορφή σύγκρισης.

Φιλοσοφίες της Ιστορίας

- Οι φιλοσοφίες της ιστορίας αποτελούν συνεκτικά συστήματα εξήγησης της πορείας του κόσμου.
- Εξηγούν αυτή την πορεία ή της αποδίδουν νόημα.
- Η Χριστιανική Εσχατολογία, ο Διαφωτισμός και η τελεολογία της Προόδου, η Διαλεκτική του πνεύματος της Παγκόσμιας Ιστορίας (Χέγκελ), ο Μαρξισμός, ο Κοινωνικός Δαρβινισμός, το τέλος της Ιστορίας, αποτελούν φιλοσοφίες της ιστορίας.
- Σήμερα από τη φιλοσοφία της Ιστορίας στη θεωρία της ιστορικότητας.

Τέλος

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αθηνών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Σημειώματα

Σημείωμα Ιστορικού Εκδόσεων Έργου

Το παρόν έργο αποτελεί την έκδοση 1.0.

Έχουν προηγηθεί οι κάτωθι εκδόσεις:

- Έκδοση διαθέσιμη εδώ. <http://eclass.uoa.gr/courses/ARCH240>

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Εθνικών και Καποδιστριακών Πανεπιστημίων Αθηνών 2014. Κώστας Γαγανάκης. «Μάθημα: ΙΙ29 Θεωρία της Ιστορίας. Ενότητα: Πρόσθετο Υλικό- Πολυπλοκότητα». Έκδοση: 1.0. Αθήνα 2014. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: <http://opencourses.uoa.gr/courses/ARCH9>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (1/2)

Το Έργο αυτό κάνει χρήση των ακόλουθων έργων:

Εικόνες/Σχήματα/Διαγράμματα/Φωτογραφίες

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (2/2)

Το Έργο αυτό κάνει χρήση των ακόλουθων έργων:

Πίνακες

